

УДК 355.23 (477)

DOI 10.32782/2412-9208-2024-2-18-25

**APPLICATION OF THE COMPETENCY-BASED APPROACH
IN MILITARY HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AS A KEY
CONDITION FOR TRAINING FUTURE MANAGEMENT OFFICERS**

**ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ВІЙСЬКОВИХ
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК КЛЮЧОВА УМОВА ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-УПРАВЛІНЦІВ**

Yurii TARASIUK,

Ph.D., Associate Professor
at the Department of General
Military Disciplines,
Heroiv Kruty Military Institute
of Telecommunications
and Informatization
45/1, Knyaziv Ostrozkykh Str., Kyiv,
01011, Ukraine

Юрій ТАРАСЮК,

доктор філософії, доцент кафедри
загальновійськових дисциплін,
Військовий інститут
телекомунікацій та інформатизації
ім. Героїв Крут
вул. Князів Острозьких, 45/1,
м. Київ, 01011, Україна

Ytar71@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4714-1869>

ABSTRACT

The article is devoted to the analysis of the main contradictions in the training of future management officers in the context of a modern full-scale invasion, in particular, the discrepancy between the required and actual level of their readiness to perform functional duties. The main problem of the study is that the educational process in higher education institutions is focused mainly on the acquisition of knowledge, but does not sufficiently form professional competence, which includes practical skills. The purpose of the study is to substantiate the importance of a competency-based approach in the training of managerial officers and to develop recommendations for its implementation in the educational process. The study identifies the key components of military professional competence, including cognitive-operational and professional-personal components, and their interdependence in the training of future officers. The article also emphasizes the importance of creative initiative, independence, creativity, competitiveness and mobility in the context of modern challenges faced by managerial officers. The novelty of the article lies in the proposal to introduce a competency-based approach that focuses on the development of practical skills, forecasting, strategic thinking and ethical education, which will allow future officers to effectively perform their duties in the face of rapid change. It also emphasizes the need to develop new pedagogical technologies that will help cadets adapt to innovative activities and modern military technologies. Thus, the article makes a significant contribution to the methodological substantiation and practical implementation of the competency-based approach in military education, which will ensure the improvement of the quality of training of managerial officers, their readiness for modern challenges and efficiency in performing professional tasks.

Key words: competence approach, future military specialists, cadets, institutions of higher military education, competence, competencies.

Вступ. Одним з основних протиріч сучасної підготовки майбутніх офіцерів-управлінців, особливо в умовах повномасштабного вторгнення, є невідповідність між необхідним і реальним рівнем готовності випускників закладів вищої освіти (ЗВО) виконувати власні функціональні обов'язки. Освітній процес часто зорієнтований на набуття знань, однак не досить формується професійна компетентність, що передбачає наявність міцних практичних навичок. Навчання та підготовка майбутніх офіцерів-управлінців включає в себе також задоволення постійно зростаючих вимог, зумовлених зміною пріоритетів організації навчального процесу, в тому числі його спрямованість на професійне та особистісне зростання майбутнього офіцера, формування та підтримка умов, що дозволяють розкрити потенціал випускника, а також повсякчасне формування професійної компетентності. З огляду на це, в системі вищої військової освіти у формуванні професійної компетентності професіонала компетентнісний підхід покликаний зіграти ключову роль.

На сьогодні процес підготовки військовослужбовців передбачає, переважно, засвоєння знань і майже виключає формування цілісного військово-професійного досвіду. Компетентність передбачає наявність у людини певної здатності, тобто сукупності знань, умінь, навичок, видів діяльності та психологічної підготовки, необхідних для ефективного виконання завдань, пов'язаних з певною сукупністю об'єктів і процесів, організованість у вирішенні важливих питань; сукупність спеціальних знань, умінь, навичок, у яких людина повинна бути вправною і мати практичний досвід. Розглядаючи військово-професійну компетентність слід зазначити, що вона є складною і багатоаспектною, оскільки різнобічна і сама військова діяльність. У ній виокремлюються взаємопов'язані, об'єднані соціальними цілями і завданнями аспекти: навчально-бойова, професійна і службова діяльність, повсякденні відносини, в яких здійснюється розвиток конкретного військовослужбовця і військових колективів і досягаються результати військової діяльності – боеготовність, морально-психологічний стан військовослужбовців, дисципліна тощо [1, с. 23]. Військово-професійна компетентність випускників військових ЗВО визначається сформованістю у майбутніх офіцерів-управлінців комплексу якостей, що відповідають вимогам, цілям, завданням і характеру сучасних військових ЗВО, а також умінням використовувати отримані знання та навички, життєвий та професійний досвід, цінності та культуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що сучасне педагогічне бачення освітніх проблем значною мірою ґрунтується на досягненнях педагогічної теорії (Г. Балл, І. Бех, С. Гончаренко, М. Гриньова, А. Іванченко, В. Кремень, С. Сисоєва, М. Солдатенков, М. Ярмаченко та ін.). Теоретичні та методологічні аспекти військової освіти розглядаються у дослідженнях науковців педагогів і психологів вищої

військової школи (Ю. Бараш, А. Вітченко, С. Домбровська, М. Нецадим, В. Осьодло, С. Полторак, Ю. Приходько, А. Ромін, І. Руснак, В. Садковий, В. Свистун, В. Телелим, Р. Тимошенко, В. Ягупов та ін.).

Метою роботи є обґрунтування важливості компетентнісного підходу в підготовці офіцерів-управлінців та розробка рекомендацій щодо його імплементації в освітній процес.

Методи та методики дослідження. У цьому дослідженні використовувалися як теоретичні, так і експериментальні методи. Теоретико-методологічний підхід включав аналіз наукових праць, нормативних документів та освітніх програм, що стосуються підготовки офіцерів-управлінців. Експериментальні методи охоплювали проведення анкетувань та інтерв'ю з курсантами та викладачами військових закладів освіти для виявлення рівня сформованості професійних компетентностей та оцінки ефективності впровадження компетентнісного підходу.

Результати та дискусії. Так, випускники військових ЗВО повинні бути компетентними у таких видах військово-професійної діяльності: організаційно-управлінської (бойової і повсякденної), навчальної та виховної, військово-технічної, науково-дослідницької [5, с. 71]. Усі види діяльності «наповнюються» набором цілком конкретних компетенцій, на освоєння яких спрямовано зміст освітнього процесу у військових ЗВО. Таким чином можна узагальнити, що військово-професійна компетентність визначається осмисленою готовністю та військово-професійною здатністю кожного окремого офіцера чи цілого військового підрозділу до виконання поставлених бойових завдань, а також визначення цих завдань.

До структурних елементів військово-професійної компетентності Л. Олійник відносить військово-професійні знання, систему професійно значущих навичок і вмінь, військово-професійні позиції, особистісні якості (особливості), готовність і здатність вирішувати різноманітні завдання, що виникають у військовій діяльності [4, с. 157].

У структурі професійної компетентності майбутніх офіцерів-управлінців Т. Мацевко виокремлює когнітивно-операційну складову, що відображає «стратегію» військової діяльності і охоплює військово-професійні знання, вміння і навички та професійно-особистісну, що об'єднує інтегральні характеристики особистості, які охоплюють професійну самосвідомість, індивідуальний стиль діяльності і спілкування, творчий потенціал майбутніх військових фахівців [3, с. 150].

Необхідно відзначити, що в структурі професійної компетентності випускників військових ЗВО обидві складові знаходяться в складних діалектичних відносинах, які виявляються в тому, що кожна з них є то передумовою, то засобом, то результатом розвитку іншої (наприклад, на початку професійно-особистісна складова є умовою, що пристосо-

вуеться до вимог когнітивно-операційної складової, а потім сама буде і розвиває її).

Загалом компоненти військово-професійної компетентності включають в себе ряд властивостей: взаємозалежність, варіативність, інтегративність, особиста та соціальна значущість, співвідношення індивідуального та групового.

Тому актуальність компетентнісного підходу в системі вищої військової освіти зумовлюється такими чинниками:

- високі темпи вдосконалення військової техніки та озброєння, створення нового окремого роду сил – Сил безпілотних систем (згідно з Указом Президента України № 51/2024 від 6 лютого 2024 року), і як наслідок, підвищення вимог до фахівців (станом на сьогодні, до експлуатації у Збройних Силах України допущено безпрецедентна кількість зразків озброєння та військової техніки західних виробників. Зокрема, у 2023-му році – понад півтори сотні, тому набуті в процесі навчання військово-професійні знання старіють швидше, ніж майбутні офіцери будуть готові до їхньої реалізації за функціональним призначенням);

- обмежена кількість навчальних годин, що виділяються на вивчення військово-професійних дисциплін, що вимагають більшої практичної спрямованості в навчанні, а також недовгий зворотний зв'язок військ (сил) з вищими військово-навчальними закладами та військово-навчальними підрозділами закладів вищої освіти [2, с. 71];

- сформована сукупність знань, умінь та труднощі їхньої реалізації на практиці, що передбачає використання знань для досягнення результативної здатності вирішувати конкретні завдання або проблемні ситуації, алгоритми вирішення яких не вироблені та, з чого випливає необхідність проявляти творчість, активність і розумну ініціативу для виконання функціональних обов'язків.

Узагальнено представимо істотні для навчання майбутніх офіцерів-управлінців складові компетентнісного підходу:

- 1) прообразом сучасних уявлень компетентнісного підходу є ідеї особистісного і професійного розвитку, сформульовані в контексті реалізованих педагогічних концепцій і теорій, адже найбільш перспективним напрямом обґрунтування проблеми професіоналізму є її дослідження у нерозривному зв'язку з розвитком особистості як суб'єкта професійної діяльності протягом набуття фахової освіти та наступної фахової діяльності (суб'єкт професійно-фахової діяльності знаходить оптимальне співвідношення зовнішньої (показники ефективної професійно-фахової діяльності, критерії та показники її оцінювання як суб'єкта військово-професійної діяльності) та внутрішньої (ставлення, цінності, готовність, умотивованість, особистісний зміст, професійні перспективи тощо як суб'єкта соціального та військовопрофесійного буття) детермінацій;

2) категоріально-понятійна база компетентнісного підходу безпосередньо пов'язана з ідеєю цілеспрямованості і «цілезаданості» освітнього процесу, у якому компетентності задають вищий, узагальнений рівень умінь і навичок майбутніх офіцерів-управлінців, що задають їм чітке формулювання професійно важливих цілей службової діяльності та спонукають до їх цілеспрямованої реалізації;

3) прогностична спрямованість компетентнісного підходу, що забезпечує розвиток у майбутніх офіцерів-управлінців навичок і здібностей прогнозування, аналізу, передбачення розвитку подій і вміння їхнього застосування у військово-професійній діяльності;

4) важливими умовами реалізації компетентнісного підходу є творча ініціатива, самостійність, креативність, конкурентоздатність, мобільність майбутніх офіцерів-управлінців.

Саме остання складова раніше недооцінювалась при підготовці майбутніх офіцерів-управлінців, проте слід зауважити, що вона, як частина компетентнісного підходу, має велике значення через кілька причин:

1) офіцери-управлінці часто стикаються з нестандартними ситуаціями, де немає готових рішень. Творча ініціатива дозволяє знаходити інноваційні підходи для вирішення проблем та ефективного управління ресурсами;

2) у сучасному світі постійно змінюються умови і виклики. Креативність дозволяє швидко адаптуватися до нових обставин та знаходити оптимальні рішення, які можуть не бути очевидними;

3) конкурентоздатні офіцери здатні ефективно виконувати свої обов'язки, змагаючись з іншими професіоналами за кращі результати. Це сприяє підвищенню якості управління та створенню більш ефективної структури;

4) офіцери повинні вміти приймати самостійні рішення у складних умовах, коли немає можливості звернутися за порадою. Самостійність розвиває впевненість у своїх силах та підвищує ефективність дій;

5) в сучасних умовах офіцери повинні бути готовими до швидкого переміщення і адаптації до нових умов служби. Мобільність дозволяє швидко реагувати на зміни та підтримувати високий рівень бойової готовності.

Елементами прогнозування результатів освіти в контексті компетентнісного підходу є не конкретні знання і вміння, а певні якості особистості, що дають змогу самостійно розвивати здібності, інтереси, фундаментальні загальнокультурні знання, світогляд, здатність вирішувати існуючі проблеми, мати активну життєву позицію, підлаштовуватись в умовах сучасних викликів і загроз.

До майбутніх офіцерів-управлінців висуваються нові професійно зорієнтовані вимоги, які недостатньо враховані в програмах підготовки та виходять за рамки традиційних навчальних програм. Це пов'язано

з тим, що вимоги носять надпредметний характер та вимагає багатозаспектний розвиток майбутніх офіцерів-управлінців, тим самим зумовлюючи необхідність розробки і впровадження нових педагогічних технологій, створення ситуацій залучення курсантів у різні види і форми інноваційної діяльності, що дозволить їм розвивати навички адаптації та впровадження нових методів у військову практику. Компетентнісний підхід спрямований на створення умов для формування компетентностей, особистісний та професійний розвиток майбутніх офіцерів, в умовах безперервно зростаючих вимог до військових фахівців. Також перевагою компетентнісного підходу є цілісність освітнього процесу, що сприяє саморозвитку курсантів шляхом формування у них потреб і умінь використовувати апарат навчальних дисциплін як методологічний, теоретичний і технологічний засіб виявлення і вирішення проблем. Дидактична значущість визначається можливістю систематичного навчання комплексу процедур науково-теоретичного дослідження.

Висновки. Таким чином, імплементація компетентнісного підходу в підготовці курсантів дозволить сформувати у них навички, необхідні для вирішення професійних завдань з управління підрозділами, організації взаємодії з підрозділами, військовими формуваннями та органами інших військ України при спільному виконанні завдань. Імплементація цього підходу також сприяє: розробці бойових і службових (розпорядчих, планувальних, регламентаційних, звітних) документів; покращенню комунікативних навичок (ефективне управління підрозділами вимагає від офіцерів здатності чітко передавати накази, інструкції та інформацію. Компетентнісний підхід включає розвиток комунікативних навичок, що забезпечує ясність та точність у спілкуванні); стратегічному мисленню (курсанти будуть підготовлені до розробки та реалізації стратегічних планів, оцінки ситуацій та прийняття рішень на основі аналізу ризиків та можливостей. Це дозволить їм ефективно керувати ресурсами та досягати поставлених цілей); лідерству і командній роботі (підготовка майбутніх офіцерів зосереджена на розвитку лідерських якостей, умінні мотивувати та надихати підлеглих, а також працювати в команді. Це забезпечує ефективне керівництво та згуртованість підрозділів); технічній підготовці (курсанти отримують навички роботи з сучасними технологіями та обладнанням, що використовуються в військовій справі. Це включає навички кібербезпеки, управління дронами, використання військових програмних засобів та інше); адаптації до змін (компетентнісний підхід вчить курсантів бути гнучкими та готовими до швидкої адаптації в умовах, що змінюються. Це особливо важливо в сучасному військовому середовищі, де обставини можуть змінюватися дуже швидко); етичному та моральному вихованню (формування високих етичних стандартів та моральних принципів є невід'ємною частиною підготовки офіцерів, що сприяє створенню довіри та поваги в підрозділі та військовій спільноті).

Література

1. Бурій С. Формування управлінської культури майбутнього офіцера в процесі практичної підготовки як педагогічна проблема. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 1. С. 21–25.
2. Васильєв О., Заболотний О., Зельницький А., Олефірук В. Модернізація системи військової освіти України та формування загального обрису офіцера майбутнього: реалії і перспективи. *Військова освіта*. 2019. Вип. 1. С. 70–81.
3. Мацевко Т. М. Управлінська компетентність офіцерів військово-соціального управління. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. Вип. 1 (44). С. 148–153.
4. Олійник Л. В. Компетентнісний підхід як необхідна умова навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління. *Військова освіта*. 2016. Вип. 2. С. 153–161.
5. Полторак С. Т. Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: державноуправлінські аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. Вип. 3. С. 70–73.

References

1. Buryi, S. (2016). Formuvannya upravlinskoï kultury maibutnoho ofitsera v protsesi praktichnoi pidhotovky yak pedahohichna problema [Formation of the managerial culture of the future officer in the process of practical training as a pedagogical problem]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho*. – *Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University*, 1, 21–25 [in Ukrainian].
2. Vasyliiev, O., Zabolotnyi, O., Zelnytskyi, A., Olefiruk, V. (2019). Modernizatsiia systemy viiskovoi osvity Ukrainy ta formuvannya zahalnoho obrysu ofitsera maibutnoho o: realii i perspektyvy [Modernization of the system of military education in Ukraine and formation of the general outline of the officer of the future: realities and prospects]. *Viiskova osvita – Military education*, 1, 70–81 [in Ukrainian].
3. Matsevko, T. M. (2015). Upravlinska kompetentnist ofitseriv viiskovo-sotsialnoho upravlinnia [Managerial competence of officers of military and social management]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy – Bulletin of the National University of Defense of Ukraine*, 1(44), 148–153 [in Ukrainian].
4. Oliinyk, L.V. (2016). Kompetentnisnyi pidkhid yak neobkhidna umova navchannia viiskovo-spetsialnykh dystsyplin mahistriv viiskovo-sotsialnoho upravlinnia [Competence approach as a necessary condition for teaching military-special disciplines of masters in military-social management]. *Viiskova osvita – Military education*, 2, 153–161 [in Ukrainian].
5. Poltorak, S. T. (2016). Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy ta za kordonom: derzhavnoupravlinski aspekty [Development of the system of higher military education in Ukraine and abroad: public management aspects]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 3, 70–73 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу основних протиріч у підготовці майбутніх офіцерів-управлінців в умовах сучасного повномасштабного вторгнення, зокрема невідповідності між необхідним і реальним рівнем їхньої готовності виконувати функціональні обов'язки. Основна проблема дослідження полягає в тому, що освітній процес у закладах вищої освіти орієнтований переважно на набуття знань, проте

недостатньо формує професійну компетентність, яка включає практичні навички. Метою роботи є обґрунтування важливості компетентнісного підходу в підготовці офіцерів-управлінців та розробка рекомендацій щодо його імплементації в освітній процес. В результаті дослідження визначено ключові компоненти військово-професійної компетентності, включаючи когнітивно-операційну та професійно-особистісну складові, та їхню взаємозалежність у підготовці майбутніх офіцерів. Стаття також акцентує на важливості творчої ініціативи, самостійності, креативності, конкурентоздатності та мобільності в умовах сучасних викликів, що постають перед офіцерами-управлінцями. Новизна статті полягає у пропозиції впровадження компетентнісного підходу, який орієнтується на розвиток практичних навичок, прогнозування, стратегічного мислення та етичного виховання, що дозволить майбутнім офіцерам ефективно виконувати свої обов'язки в умовах швидкоплинних змін. Також підкреслюється необхідність розробки нових педагогічних технологій, які сприятимуть адаптації курсантів до інноваційної діяльності та сучасних військових технологій. Таким чином, стаття робить вагомий внесок у методологічне обґрунтування та практичну реалізацію компетентнісного підходу у військовій освіті, що забезпечить підвищення якості підготовки офіцерів-управлінців, їхню готовність до сучасних викликів та ефективність у виконанні професійних завдань.

Ключові слова: компетентнісний підхід, майбутні військові фахівці, курсанти, заклади вищої військової освіти, компетентність, компетенції.